

УДК 327(510): 327.7 «199»

Зміни у зовнішньополітичній стратегії Китаю наприкінці ХХ століття

М.Р. ПУРІЙ

Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів, Україна,
E-mail: vizabnati@gmail.com

Авторське резюме

Основною метою статті є продемонструвати суттєву зміну у зовнішньополітичній стратегії Китаю наприкінці ХХ століття та вплив цієї зміни на майбутню роль Китаю на міжнародній арені та його відносини з іншими державами. Зокрема, головний акцент робиться на відносинах Китай-США у боротьбі за гегемонію в світі. Також у статті розглядається переформатування відносин Китаю з країнами регіону, зокрема особлива увага надається відносинам Китай-Японія, Китай-Тайвань та стратегії Китаю щодо ситуації в Азійсько-тихоокеанському регіоні, а також з впливовими державами світу. Аналізується зміна позицій Китаю щодо участі в міжнародних організаціях, локальних та глобальних безпекових та економічних ініціативах. Пропонується можливість майбутнього протиставлення Китаю, як потенційної держави-гегемона, США.

Очевидним є те, що питання безпеки, економічного зростання, військової могутності та впливовості будуть основними напрямками діяльності наступних лідерів Китаю. Статус Китаю буде визначений тим, які рішення у сфері зовнішньої політики прийматиме керівна верхівка Піднебесної протягом перших двох-трьох десятиліть ХХІ століття. Водночас варто звернути увагу на те, що ці рішення також вплинуть на стабільність міжнародної системи, оскільки той факт, що Китай наразі є лише регіональною потугою, зовсім не означає, що він не є великою та могутньою нацією, яка займає центральну позицію в цьому регіоні.

Основним висновком є те, що за умови збереження динаміки свого розвитку Китай може претендувати на роль світового лідера. Його міжнародно-політична вага та авторитет, з огляду на інтенсивний економічний розвиток, постійно зростають, що, в свою чергу, додає динамізму трансформації міжнародної системи та визначає поведінку міжнародних акторів на світовій арені.

Ключові слова: зовнішньополітична стратегія Китаю, реформи в Китаї, Китай наприкінці ХХ століття, участь Китаю в міжнародних організаціях, відносини Китай-Японія, відносини Китай-США, відносини Китай-Тайвань, зміна векторів зовнішньої політики Китаю, боротьба за гегемонію.

Changes in China's foreign policy strategy in the late 20th century

M.R. PURIY

Ivan Franko national university of Lviv, Lviv, Ukraine, E-mail: vizabnati@gmail.com

Abstract

The main purpose of the article is to demonstrate the essential change in China's foreign policy strategy in the late twentieth century and the impact of such change on the future role of China on the international arena and its relations with other states. In particular, the special emphasis is being made on the China-US relations in their struggle for world hegemony. The article also examines the reformatting of China's relations with the

© М.Р. Пурій, 2015

countries of the region, in particular, China-Japan relations, China-Taiwan relations and China's strategy regarding the situation in the Asia-Pacific region, as well as with influential states of the world. The paper analyzes the changing position of China regarding its participation in international organizations, local and global security and economic initiatives. It also suggests the possibility of a future opposition of China, as a potential hegemon state, against USA.

It is obvious that the issues of security, economic growth, military power and influence will become the main field of activities of the succeeding leaders of China. China's status will be determined by foreign policy decisions taken by the country's ruling elite during the first two to three decades of the 21st century. However, one has to keep in mind, that these decisions will also affect the stability of the international system. The fact that China is now only a regional power, does not mean that it is not a great and powerful nation, which occupies a central position in the region.

The main conclusion is that while maintaining the dynamics of its development, China can claim to be a world leader. Its economic and political importance and authority, when taking into consideration its intensive economic development, grows continuously, which, in turn, adds dynamics to the transformation of international system and determines the attitude of international actors within the world arena.

Keywords: external strategy of China, reforms in China, China at the end of the twentieth century, China's participation in international organizations, China-Japan relations, China-US relations, China-Taiwan relations, changing vectors of foreign policy of China, the struggle for hegemony.

Постановка проблеми. Сьогодні найважливіша роль у формуванні міжнародної системи відводиться США, що, безперечно, є цілком логічним, однак, аналізуючи сучасні тенденції у сфері міжнародних відносин та геополітики, можна дійти висновку, що Сполучені Штати Америки поступово втрачають свої позиції. Беручи до уваги взаємозалежність усіх елементів сучасної системи міжнародних відносин та появу нових безпрецедентних чинників, які її постійно змінюють, не можна беззаперечно стверджувати, що сучасний світ є монополіарним. Більше того, на сьогодні існує число факторів, які свідчать про протилежне, та піддають сумніву гегемонічний статус США.

Зокрема, серед цих факторів, найважливіше місце відводиться новій ролі Китаю на міжнародній арені. На цю тему щороку видається велика кількість науково-публіцистичної та спеціальної літератури. Причина очевидна – стрімке економічне зростання Китаю і, що найважливіше, – суттєва трансформація міжнародної системи під впливом цього чинника. До того ж, важливо зазначити, що в науковій спільноті все популярнішою стає позиція, що не треба боятися комплексної могутності Китаю та що потрібно поступово пристосовуватися до зростання його впливу в системі міжнародних відносин. Так, до прикладу, редактор американського тижневика Newsweek Ф. Закарія у своїй доволі резонансній книжці «Пост-американський світ» писав: «Вашингтону задля інтересів власного процвітання доведеться пристосуватися до піднесення Азії на чолі з Китаєм» [14]. У 2008 р. Національна розвідувальна рада США опублікувала аналітичну доповідь «Глобальні зміни світу – 2025». У цій доповіді зростання китайського сукупного потенціалу розглядається як найважливіше та найскладніше явище сучасності, наслідком якого стане «перетворення Китаю на новий полюс світового порядку». У доповіді також зазначалося, що до цього часу Китай стане другою за величиною економікою світу та його

головним військовим потенціалом [2]. Задля об'єктивності варто також зауважити, що деякі прогнози авторів цієї доповіді, зокрема щодо темпів зростання китайського економічного потенціалу, почали здійснюватися набагато раніше за вказані терміни. Так, за даними британського видання The Economist, у 2005 р. Китай за обсягом ВВП¹ посідав 6-те місце, а за розміром на душу населення – 74-те серед 111 країн світу. [4] А в 2009–2010 рр. світовий економічний рейтинг Китаю суттєво підвищився. По-перше, на хвилі подолання наслідків світової фінансово-економічної кризи КНР за обсягом ВВП вийшов на друге місце у світі, випередивши Японію, ВВП якої в 2009 р. скоротився майже на 5%. По-друге, Китай фактично став найбільшою промисловою державою світу: на промислове виробництво припадає не менш як 50% ВВП, тобто 2,5 трлн. дол. У США цей показник нижчий – близько 2 трлн. дол. (що правда, населення США майже в п'ять разів поступається населенню Китаю). І, нарешті, по-третє, обігнавши Німеччину, Китай став головним світовим експортером. Однак, найважливішим залишається питання того, коли ж саме відбулася зміна векторів зовнішньої політики Китаю, як вона відбувалась і чим ця зміна характеризувалась. Саме на ці питання ми спробуємо відповісти нижче.

Аналіз досліджень і публікацій. Питання коли та за яких обставин відбулися зміни у зовнішньополітичній стратегії Китаю та як це вплинуло на розстановку сил у сучасному світі, на жаль, мало висвітлене в літературі, особливо в українській, що вкотре підкреслює важливість дослідження. Для проведення дослідження було використано праці таких українських авторів як С. Шергіна та М. Комарницький. Суттєвий внесок у дослідження цього питання зробили західні вчені: Р. Фут, Дж. Корнберг, Дж. Фауст, Д. Шамбау, П. Хейз Грайз та Дж. Уотсон. І, звісно, важливу роль відіграли китайські автори: Р. Лі, Й. Ден, С. Жао та Й. Венг.

Мета дослідження. Основною метою статті є продемонструвати різку зміну у зовнішньополітичній стратегії Китаю наприкінці ХХ ст. та вплив такої зміни на подальшу роль Китаю на міжнародній арені та його відносини з іншими державами. Зокрема, головний акцент робиться на відносинах Китай-США у боротьбі за гегемонію в світі.

Виклад основного матеріалу. Початком нового етапу в історії Китаю вважається 1979 рік. Саме цього року правляча верхівка держави оголосила про початок періоду реформ у державі. Основною метою цих реформ стало досягнення всеосяжної національної могутності, шляхом зосередження на процесі безперервного розвитку в усіх сферах існування держави. Тут варто зауважити, що подальше існування партійної системи Китаю на пряму залежало від успіху цієї нової стратегії. Саме тому правляча еліта Піднебесної неодноразово наголошувала на тому, що для того, щоб повністю зосередитись на досягненні загальнонаціональних цілей, необхідні, в першу чергу, внутрішньодержавна стабільність та співпраця на всіх рівнях.

У 1989 році ініціатор великої китайської реформи – Ден Сяопін окреслив також основні принципи здійснення Китаєм його зовнішньої політики, а саме: «Спостерігати з не порушністю за розвитком речей, зберігати наші позиції, сприймати виклики зі спокоем, приховувати наші можливості, чекати слушного моменту, остерігатись амбіцій і ніколи не претендувати на лідерство». Згодом, у 1993 році, наступник Дена Сяопіна – Цзян Цземін дещо відкорегував ці цілі і сформулював їх наступним чином: «Підвищення довіри, мінімізація проблем при розширенні співробітництва та уникнення конфліктних ситуацій» [16, с. 85].

Такі тогочасні зміни у зовнішній політиці Китаю були, передусім, зумовлені необхідністю налагодження відносин зі США. Єдиною проблемою стало те, що все, що було проголошено на словах, фактично не знайшло свого відображення в діях. Однак, починаючи з 1996 року, цей радше пасивний та нечітко сформульований підхід був замінений більш активним підходом. Новий підхід, згідно з позицією уряду Китаю, мав супроводжуватися реальними діями у зовнішньополітичному полі [6, с. 148].

Перш за все, така зміна в напрямі зовнішньої політики була спричинена усвідомленням керівною ланкою Китаю того, що стрімкий розвиток держави, а також його прагматична регіональна політика, зокрема щодо Тайваню та позицій у Південно-Китайському морі, насторожили сусідні держави, оскільки піддавали сумніву одну з основних проголошених цілей Піднебесної – забезпечення мирного співіснування в регіоні. Такі дії Китаю стали передумовою виникнення поняття «китайської загрози» серед держав регіону та світу, що, відповідно,

спричинило численні дебати щодо того чи стане «стримування Китаю» новим пунктом у зовнішній політиці США та Японії.

Відповідно, твердження Д. Сяопіна щодо приховування можливостей та вичікування слушного моменту, абсолютно не претендуючи на лідерство, ніяк не сприяли налагодженню ситуації, а отже, були тихо відкинуті. На заміну цим твердженням, лідери Китаю ввели нові – основним завданням яких було показати іншим державам, що розвиток Китаю є не лише доброякісним, але й вигідним для всіх країн регіону. Як пояснив міністр зовнішніх справ Китаю у серпні 2002 року: «Розвиток Китаю не є викликом чи загрозою, він є новою можливістю для прогресу» [13, с. 248].

Отже, з 1996 року численні зусилля уряду Китаю були спрямовані на те, щоб продемонструвати, що економічний та політичний розвиток Китаю не є загрозою ані для країн регіону, ані для інших країн світу.

Цього ж 1996-го року Пекін запропонував нову концепцію регіональної та світової безпеки. Найважливішим положенням цієї концепції стала необхідність формування взаємодовіри та співпраці з метою досягнення великої спільної мети.

Важливим пунктом цієї концепції стала необхідність заміни попередніх уявлень щодо силової політики, а також укладення двосторонніх військових союзів, які існують ще від часів «холодної війни». Більше того, під час азійської фінансової кризи 1997-1999 років, уряд Китаю, не зволікаючи, запропонував економічну допомогу країнам, які найбільше постраждали у зв'язку з кризою. Також Китай оголосив, що не девальвуватиме свою власну валюту у відповідь на кризу.

На цьому ж етапі Китай почав брати активнішу участь в таких економічних та безпекових організаціях, як АСЕАН та АТЕС. Саме Китай став ініціатором створення такого виключно-азійського економічного форуму, як АСЕАН+3, який став важливим інструментом у співпраці між Китаєм, південною Кореєю та Японією. В результаті в листопаді 2002 року Китай підписав два важливі документи: Угоду про вільну торгівлю між країнами-членами АСЕАН та Китаєм та спільну з АСЕАН Декларацію щодо дій сторін у Південно-Китайському морі – про відмову від насильницької боротьби у разі виникнення спірних претензій на суверенітет в цих водах. Ці два документи були покликані стати міцною платформою у відносинах Китаю з країнами регіону.

Згодом, у жовтні 2003 року, Китай став першою державою регіону, що підписала Договір про дружбу і співробітництво з АСЕАН. Основними постулатами цього договору стали, як не дивно, утримання від застосування сили та мирне вирішення спорів. Важливо також зазначити, що особлива увага у цьому Догово-

рі відводилась північно-східній та центральній Азії. Відповідно, Китай почав відігравати важливу роль у північно-корейській кризі, пов'язаній з ядерним питанням, пояснюючи свою участь тим, що проліферація та стабільність на Корейському півострові означатимуть нестабільність у всьому регіоні. Уряд Китаю розглядав два можливі сценарії розвитку цієї кризи: розвал Північної Кореї, або її бомбардування військами США. У будь-якому випадку це означало, що Китай, як і інші країни регіону, зазнає суттєвих матеріальних втрат [12].

Важливо також згадати про Шанхайську Організацію з Співробітництва до складу якої увійшли: Китай, Казахстан, Киргизстан, Росія, Таджикистан та Узбекистан. З штаб-квартирою у Пекіні, одним з основних завдань Організації стала спільна боротьба проти тероризму та нестабільності в регіоні, і, що найважливіше, перспектива поширення співпраці на економічну сферу. Участь у цій організації, а також у її попередниці – Шанхайській п'ятірці, стала доказом того, що Китай готовий йти на будь-які жертви заради досягнення цілей колективної безпеки.

Водночас такі активні дії китайських лідерів щодо членства та участі в міжнародних організаціях не обмежувались лише регіональним рівнем. До прикладу, у 1999 році, президент Китаю Цзян Цземінь, спільно з прем'єр-міністром Китаю Чжу Жунцзи, незважаючи на суттєве внутрішньодержавне протистояння, прийняли рішення розпочати фінальний раунд переговорів зі США щодо членства Піднебесної у СОТ. Більше того, Китай вирішив взяти активну участь у миротворчих операціях ООН, суттєво збільшивши кількісний та якісний склад своїх бойових одиниць, як і їх географічну націленість.

Крім того, у 2004 році офіційний Пекін приєднався до Групи ядерних постачальників та подав заявку на членство у Режимі контролю за ракетними технологіями [12].

Все це стало послідовною стратегією для того щоб довести, що Китай є не лише мирною та стабільно-зростаючою державою, але й що він є новою, відповідальною наддержавою у світовій політиці.

Отже, те, що розпочав Ден Сяопін знайшло своє продовження у політиці Цзян Цземіня, а згодом і його наступника Ху Цзіньтао. При чому, за часів правління останніх двох концепція Сяопіна була суттєво вдосконалена. До неї додали число надзвичайно важливих складників, які легко простежуються і в сучасній зовнішній та внутрішній політиці Китаю: важливість економічної глобалізації, багатовимірність безпеки та необхідність визнання відповідальності наддержав, у тому числі і Китаю, за світовий порядок.

Наступним важливим моментом у зміні векторів зовнішньої політики Китаю став

розвиток та зміцнення двосторонніх зносин Китаю. На межі XX-XXI століть, уряд Піднебесної уклав та підписав число договорів про співпрацю з багатьма сусідніми державами, в тому числі з: Росією, Індією, Індонезією, Казахстаном, Тайландом та Малайзією. Також схожі договори були підписані з такими країнами, як: Бразилія, Франція, Німеччина, Іран, Судан та Венесуела. Щодо ролі останніх, то, незважаючи на суттєву географічну віддаленість, їхня роль є надзвичайно важливою, адже шляхом підписання цих договорів Китай отримав доступ до важливих економічних ресурсів. Єдина держава, з якою така стратегія фактично зазнала краху, це Японія. Такий провал Пітер Хейс Грайс, директор Інституту Американо-китайських відносин Оклахомського університету, влучно пояснив як «реальну перевірку того, як розвиток азіатського регіоналізму може підірвати позиції США» [7].

Щодо відносин Китай-Японія, то їм потрібно відвести особливу увагу у нашому дослідженні, адже вони завжди ставали суттєвим визначальним чинником дій Китаю на світовій арені.

Отже, саме наприкінці 1990-х відносини між Китаєм та Японією суттєво загострились. Причиною такого загострення стали декілька факторів, зокрема: відновлення безпекового союзу між Японією та США; спільна участь цих двох країн у початкових стадіях домовленостей щодо ПРО; зміцнення стратегічних позицій Японії, особливо після очолюваної Сполученими Штатами Америки війни в Афганістані (осінь 2001 року); а також наполегливість прем'єр-міністра Японії Коїдзумі щодо відвідання панівною верхівкою Японії храму Ясукуні з метою вшанування полеглих у війні японців, що через історичні причини викликало надзвичайно негативну реакцію Китаю² [3].

Відповідно можна зробити висновок, що відносини Китай-Японія ніколи не були двоскладовими – Китай-Японія, а радше трьох-складовими – Китай-Японія-США. Що вкотре повертає нас до твердження про гегемонічну позицію США. Відповідно, тут виникає інше питання, яке ж місце відводиться стратегії Китаю щодо США в межах нової, більш активної політики? США стали невід'ємною її частиною. Саме так, починаючи з саміту Цзян Цземіня, в Вашингтоні в жовтні 1997 року, Китай розпочав встановлення «конструктивного стратегічного партнерства» з США, схожого до тих, які були попередньо встановлені з іншими великими державами.

З часом ці плани потроху ставали реальністю. У зв'язку зі зростанням напруги між цими двома державами у 1999-2001 роках, США та Китай були змушені розпочати роботу над досягненням загальновигодних цілей – конструктивності та відкритості у взаємовідносинах. Платформою для таких зрушень стали терорис-

тичні атаки в США у вересні 2001 року, після яких Китай відразу ж запропонував створити спільну антитерористичну ініціативу, водночас дозволяючи відкрити офіс правового аташе ФБР у Пекіні, що ще недавно видавалось абсолютно нереальним.

Фактично стратегія Пекіна щодо США полягала в тому, щоб знайти якомога більше точок зіткнення з Вашингтоном. Достатньо згадати позицію Китаю щодо повалення режиму Саддама Хусейна в Іраку: позиція США аж ніяк не відповідала позиції лідерів Китаю, та все ж, останні обрали шлях жорсткої критики, однак без фактичного протистояння, залишаючи цю роль Франції та Німеччині. А в 2003 році, на зустрічі країн-членів СОТ, Китай, незважаючи на те, що він вже був членом G20 на той час і що суттєво впливало на ідеологічний та економічний стан цієї коаліції, не брав участі в укладенні її першого документа. Більше того, Китай сприймали в основному як державу, яка була значною різкістю в ролі критика, аніж Бразилія, Індія чи більшість інших країн, що розвиваються. Очевидно, незважаючи на те, що більшість представників панівної верхівки США були стурбовані членством Китаю у G20, після конференції вони розхвалювали Китай за «тяжку працю над тим, щоб досягнути домовленості». Згодом генеральний директор СОТ Супачай Панічпакді звернувся до уряду Китаю з проханням використати свою впливову позицію з метою зменшення прогалів між розвинутими країнами та країнами, що розвиваються. Таким чином. Піднебесна почала розглядатись як країна, яка розуміє потреби обох «світів» і може стати найефективнішим посередником між ними [15].

Єдиним питанням, щодо якого позиція Китаю залишалась незмінно негативною, залишалось питання Тайваню. США продовжували критикувати порушення прав людини в регіоні, водночас намагаючись мінімізувати роль Ради Безпеки ООН у вирішенні ситуації.

Отже, така стратегія Китаю може вважатись свого роду підлаштуванням під політику США. Однак на протипагу такому твердженню можна поставити вагому регіональну та глобальну присутність Китаю, що виражалась, в першу чергу, в багатосторонніх форумах, глобальних режимах та формалізованих двосторонніх зв'язках, у межах яких посадові особи Китаю зберігали за собою можливість реалізації власних інтересів, навіть якщо такі суперечили позиції Вашингтона.

Тобто, в певному сенсі стратегію Китаю можна вважати такою, яка визнає лідерство США у світовому порядку і, водночас, зберігає за собою право дещо відгородитися від такого порядку задля захисту свого майбутнього.

Фактично у разі виникнення будь-якої загрози зі сторони США Китай міг використати свої дво- та багатосторонні зв'язки для усунен-

ня такої загрози. Ці зв'язки, які Китай роками налагоджував у світі, стали надійною гарантією того, що сценарій «холодної війни» заради стримування Китаю є абсолютно нереальним, оскільки всі країни світу тепер перебували у стані цілковитої взаємозалежності. Ці ж зв'язки допомогли забезпечити доступ Китаю до всіх життєво необхідних ресурсів, які забезпечили Піднебесній роль «майстерні світу». І нарешті ця роль, в свою чергу, стала основою для стабільного розвитку та досягнення урядом цієї держави поставлених цілей у політичній сфері.

Отже, підлаштування не можна вважати стратегією Китаю, як і не можна беззаперечно стверджувати, що Китай націлений на активну участь у розвитку однієї з антигегемонічних коаліцій. Звісно, Китай доклав значних зусиль до створення суто азіяського АСЕАН+3, повністю виключивши будь-яку участь США у цій організації. Крім того, стосунки Пекін-Москва досі до рівня спільних військових дій. А в липні 2005 року країни-члени ШОС звернулись до США з проханням укласти графік закриття американських військових баз у Киргизстані та Узбекистані.

Водночас Китай все ж усвідомлював, що багато азіяських країн, незалежно від того чи є вони членами АСЕАН+3 та ШОС чи ні, скоріш за все зберігатимуть тісні стосунки з США як з економічних, так і з військових причин. Уряд Піднебесної також усвідомлював, що на Росію не варто покладатися. Як підтвердження цьому можна згадати про попереднє бажання Росії укласти договір з США щодо спільної схеми протиракетної оборони чи про переговори Російської Федерації з Японією щодо проведення нафтопроводу в обхід Китаю. Але найсуттєвішим був той факт, що Росія була занепокоєна раптовим зростанням ролі Китаю на міжнародній арені. Такі настрої перешкодили зміцненню відносин між Росією та Китаєм, як і мінімізували позитивний вплив спільних інтересів на ці відносини. Як це описав Ші: «Ще довгий час не існуватиме жодної можливості для формування та підтримання об'єднаного міжнародного фронту, достатньо консолідованого, достатньо сильного та ефективного і постійно діючого, щоб стати на протипагу верховенству США» [10, с.86] Такий погляд вкотре підкріпив твердження про те, що США наразі не має сильного супротивника. Відповідно, єдиним шансом Китаю на успіх стала довготермінова співпраця з США та визнання присутності Сполучених Штатів у регіоні, як стабілізуючого фактора.

Більше того, на той момент існувало недостатньо підстав щоб вважати що Китай намагається стати протипагою США у військовій сфері. По-перше, Китай визнавав, що рівних США у військовій сфері немає і не буде ще дуже довго. По-друге, заклопотаність Китаю власним

розвитком автоматично унеможливила сценарій характерної для пострадянського світу гонки озброєнь. І по-третє, з 1999 року Китай безупинно нарощував свій військовий потенціал, що означало двозначне зростання у витратах з державного бюджету і суттєву зміну військової доктрини. Все для того, щоб Китай мав змогу вести високотехнологічні локальні війни та демонструвати свою впливовість в Азійсько-Тихоокеанському регіоні [5].

Купівля зброї у Росії також стала невід'ємною частиною китайського військового зростання. Однак, деякі науковці погоджуються, що однією з основних підстав для такого військового зростання було не що інше як питання Тайваню. Тобто, основною ціллю Піднебесної було примусити острів приєднатися до материка, водночас стримуючи США від втручання зі сторони Тайпею у разі якщо Китай вдасться до застосування сили у відповідь на офіційне проголошення незалежності Тайванем.

Звісно, з часом Китай міг виступити як безпосередній супротивник таких держав як Індія, Японія, Росія чи навіть США. Але результат такого ходу подій був би абсолютно непередбачуваним, повністю залежачи від ситуації і від того, яким шляхом піде Китай для досягнення своїх цілей, як і від того, яким шляхом підуть його супротивники.

І нарешті, наприкінці ХХ століття, Китай розпочав національну програму з модернізації ядерної зброї. Такий крок став відповіддю на довготермінові стратегічні зміни на міжнародній арені. Зокрема, мова йде про необхідність заміни застарілих збройних систем сучаснішими та про перехід стійких ядерних позицій від таких держав, як США та Росія до зростаючих сил в Азії. Зокрема, мова йде про Індію. Крім того, китайці були заклопотані своїми можливостями стримування ядерних атак. Особливо після опублікування огляду ядерної політики США у 2002 році, в якому йшлося про те, що Китай увійшов до числа держав на які націлені ядерні боєголовки США [8, с. 264]. Більше того, Піднебесна завжди наголошувала на тому, що ядерний збройний потенціал є невід'ємною частиною стратегії Китаю і є вагомим важелем для врахування думки Китаю на світовій арені. Відповідно, військова модернізація Китаю, в її стандартній та нестандартній площинах, також стала частиною згаданої вище оборонної стратегії Китаю.

Отже, стає очевидним, що стабільний та високий рівень зростання ВВП Китаю, який він демонструє вже більш як три десятиріччя поспіль, є основною причиною збільшення його впливу на світову економіку і процес формування нового міжнародного порядку. Зокрема, за даними Інституту економіки РАН, сучасні темпи зростання ВВП Китаю дозволять йому за абсолютним розміром ВВП ви-

передити США й стати світовим лідером [1].

Не суперечать цим даним і прогностичні оцінки деяких західних дослідницьких центрів. Так, експерти Фонду Карнегі вважають, що до 2035 р. китайська економіка вийде на перше місце у світі та перевищить американську як мінімум удвічі. Згідно з їх прогнозами, ВВП КНР у 2035 р. становитиме 82 трлн. дол. проти 44 трлн. – у США. Очевидно, що наслідки цього не змусять на себе чекаги: відбудеться суттєва перебудова світової економічної і валютно-фінансової системи, у рамках якої США доведеться відігравати підпорядковану роль. Однак, принаймні до середини поточного століття, говорити про деградацію могутності єдиної наддержави передчасно. За підрахунками тих самих експертів, Китаю знадобиться не менше 50 років, щоб зрівнятися зі США за рівнем прибутків на душу населення – основного показника економічного достатку будь-якої країни.

І нарешті, залишається дати відповідь на останнє запитання: то якими ж є цілі Китаю у новому світовому порядку? Перш за все, роль Китаю у забезпеченні безпеки у Східній Азії однозначно продовжуватиме зростати. Чи це буде у форматі миротворця, який використовує дипломатію та погрози для запобігання конфлікту чи диктатора – військової сили, яка досягає своїх цілей використовуючи свій військовий потенціал, – поки що невідомо. Офіційний Пекін, особливо у випадку його стратегії «наступу зачаруванням» у південній та південно-східній Азії, продовжує наголошувати на мирних цілях Китаю та його бажанні досягнути встановлення нового світового порядку, який, згідно з позицією правління Піднебесної, полягає у наступному:

1. Всі країни, великі та малі, сильні та слабкі, великі та багаті, є рівноправними членами міжнародного суспільства, які мають право на участь, на однакових умовах, в обговоренні та вирішенні міжнародних питань, а також, що такі ситуації, в яких більший зневажає меншого, сильніший наказує слабшому та багатий принижує бідного є абсолютно неприпустимими.

2. Кожна країна, без винятків, має право незалежно обирати свою суспільну, політичну та економічну системи, а також напрямки свого розвитку, відповідно до своїх особливостей і можливостей. Жодна країна не має права втручатися у внутрішні справи іншої держави чи нав'язувати іншій державі власні цінності, ідеологію чи шляхи розвитку.

3. В рамках міжнародних відносин повинна існувати взаємоповага щодо суверенітету та територіальної цілісності держави. Жодна держава, за жодних обставин, не має права захоплювати чи відчужувати територію іншої держави. Міжнародні спори повинні вирішуватись справедливим шляхом, через мирні пере-

говори, а не шляхом загрози силою чи ще гірше – війною.

4. З метою досягнення спільного розвитку та добробуту всіх країн світу економічний обмін між державами повинен відбуватися на основі рівності та взаємної вигоди. Такий обмін повинен відбуватися виключно за умови наявності справедливих економічних відносин, а економічна допомога повинна надаватися без прикріплення до неї будь-яких політичних умов. Враховуючи, що світова економіка стає все більш і більш міжнародною, економіки багатьох країн світу стають все більш взаємозалежними. Якщо економіки великого числа країн третього світу залишатимуться ще довго недорозвинутими – це ніяк не сприятиме економічному розвитку розвинутих країн, ані миру та стабільності у світі [11].

Згідно з офіційною позицією уряду Китаю, мир та добробут запанують у світі, якщо всі мешканці світу працюватимуть над ними разом та дотримуватимуться статуту ООН. Водночас, як і в будь-якій іншій державі світу, зовнішня політика Китаю є обмеженою та орієнтованою на власну вигоду. Питання безпеки, економічного зростання, військової могутності та впливовості будуть основними напрямками діяль-

ності наступних лідерів Китаю. Статус Китаю буде визначений тим, які рішення у сфері зовнішньої політики прийматиме керівна верхівка Піднебесної протягом перших двох-трьох десятиліть XXI ст. Водночас ці рішення також вплинуть на стабільність міжнародної системи, оскільки той факт, що Китай наразі є лише регіональною потугою, зовсім не означає, що він не є великою та могутньою нацією, яка займає центральну позицію в цьому регіоні [10, с. 18].

Висновки. Як висновок, можна стверджувати, що за умови збереження динаміки свого розвитку Китай може претендувати на роль світового лідера. Його міжнародно-політична вага та авторитет, з огляду на інтенсивний економічний розвиток, постійно зростають, що, в свою чергу, додає динамізму трансформації міжнародної системи та визначає поведінку міжнародних акторів на світовій арені.

Все ж, глобальний економічний, технологічний, військовий і дипломатичний вплив Сполучених Штатів Америки у світі ще довго не матиме рівних як серед інших країн, так і серед міжнародних організацій. Весь світ ще довго вбачатиме в США головного прихильника глобалізації і країну, яка отримує від неї найбільшу користь.

ПРИМІТКИ:

¹ Обчислюється за методикою порівняльно-купівельної спроможності (ПКС).

² Оскільки в японському Святилищі Ясукуні вшановуються японські військовослужбовці, зокрема ті, що були страчені за вироком Токійського трибуналу, уряди КНР та Корейських держав висловлюють постійні протести щодо відвідин Храму японськими офіційними особами.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Ветринський І. У пошуках американської імперії [Електронний ресурс] / UA Foreign Affairs. – 2009. – Режим доступу: <<http://www.uaforeignaffairs.com/article.html?id=497>> – Назва з екрана.
2. Комарницький М. Глобальні зміни світу – 2025 [Текст]. – Львів: Літопис, 2010. – 188 с.
3. Святилище Ясукуні // Енциклопедія Ніппоніка: в 26 т. 2-е видання. – Токіо: Сьогаккан, 1994-1997 [Текст]
4. Шергін С. Китай і США в глобальних трансформаціях [Електронний ресурс]. – 2011. – Режим доступу: <http://uaforeignaffairs.com/article.html?id=583> – Назва з екрана.
5. Deng Y., Moore T.G., China views globalization [Електронний ресурс], Режим доступу: <<http://www3.dogus.edu.tr/cerdem/images/China/China%20Views%20Globalization%20Toward%20a%20New%20Great%20Power%20Politics.PDF>> – Назва з екрана.
6. Foot, Rosemary, China's regional activism: leadership, leverage, and protection, Global Change, Peace and Security [Text] 17:2, June 2005, pp.141-153
7. Gries, Peter Hays, China eyes the hegemon [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.ou.edu/uschina/Gries2005ChinaEyesHegemon.pdf> – Назва з екрана.
8. Gurtov, Mel and Van Ness, Peter, eds, Confronting the Bush doctrine: critical views from the Asia-Pacific [Text], London: Routledge Curzon, 2005, p. 277
9. Kornberg, Judith F., Faust John R., China in World Politics: policies, processes, prospects [Text], Second Edition, Lynne Rienner Publishers, London, 2005, p. 294
10. Li, Rex A rising China and Security in East Asia: Identity Construction and Security Discourse [Text], Routledge, 2008. p. 320
11. People's Republic of China Mission to the United Nations, «China's Position on Certain International Issues» [Text], press release, January 1992, pp.14-15
12. Shambaugh, David, China engages Asia: reshaping the regional order International Security [Text] 29:3, Winter 2004-2005
13. Wang, Yizhou, Transformation of Foreign Affairs and International Relations in China [Text] 1978-2008, BRILL, 2011, p.487
14. Watson J. China: the greatest threat to U.S. Hegemony [Електронний ресурс]. – 2011. – Режим доступу:

<<http://newsflavor.com/politics/international-relations/china-the-greatest-threat-to-us-hegemony/>> – Назва з екрана.

15. WTO chief turns to China to rally developing nations [Text] South China Morning Post, 11 Nov. 2003

16. Zhao, Suisheng, Chinese foreign policy: Pragmatism and Strategic Behavior [Text] The China Quarterly, No.180, Dec.2004, pp. 1095-1097

Стаття надійшла до редакції 02.10.2015

REFERENCES:

1. *Vietrynskyi, I.* U poshukakh amerykanskoj imperii (Searching for the American empire), *UA Foreign Affairs*, 2009. Mode of access: <http://www.uaforeignaffairs.com/article.html?id=497>
2. *Komarnytskyi, M.* Hlobalni zminy svitu – 2025 (Global World changes – 2025). Lviv: *Litopys*, 2010, 188 pp.
3. Sviatylyshche Yasukuni//*Entsyklopediia Nipponika: 26 b.* 2-nd edition. Tokio: Sohakkan, 1994-1997.
4. *Sherhin, S.* Kytai I SSCHA v hlobalnykh transformatsiakh (China and USA within global transformations), 2011. Mode of access: <http://uaforeignaffairs.com/article.html?id=583>
5. Deng Y., Moore T.G. China views globalization. Mode of access: <http://www3.dogus.edu.tr/cerdem/images/China/China%20Views%20Globalization%20Toward%20a%20New%20Great%20Power%20Politics.PDF>
6. Foot, Rosemary China's regional activism: leadership, leverage, and protection, *Global Change, Peace and Security*, 17:2, June 2005, pp.141-153
7. Gries, Peter Hays China eyes the hegemon. Mode of access: <http://www.ou.edu/uschina/Gries2005ChinaEyesHegemon.pdf>
8. Gurtov Mel, Van Ness Peter Confronting the Bush doctrine: critical views from the Asia-Pacific, London: Routledge Curzon, 2005, p. 277
9. Kornberg Judith F., Faust John R. China in World Politics: policies, processes, prospects, Second Edition, Lynne Rienner Publishers, London, 2005, p. 294
10. Li, Rex A rising China and Security in East Asia: Identity Construction and Security Discourse, Routledge, 2008. p. 320
11. People's Republic of China Mission to the United Nations «China's Position on Certain International Issues», press release, January 1992, pp.14-15
12. Shambaugh, David China engages Asia: reshaping the regional order *International Security* 29:3, Winter 2004–2005
13. Wang, Yizhou Transformation of Foreign Affairs and International Relations in China 1978-2008, BRILL, 2011, p. 487
14. Watson J. China: the greatest threat to U.S. Hegemony, 2011. Mode of access: <http://newsflavor.com/politics/international-relations/china-the-greatest-threat-to-us-hegemony/>
15. WTO chief turns to China to rally developing nations, South China Morning Post, 11 Nov. 2003
16. Zhao, Suisheng Chinese foreign policy: Pragmatism and Strategic Behavior, The China Quarterly, No.180, Dec.2004, pp. 1095-1097

Пурій Марія Романівна - аспірант

Львівський національний університет імені Івана Франка

Адреса: 79000, м.Львів, вул. Університетська,1

E-mail: mariya.puriy@gmail.com

Puriy Mariya Romanivna – postgraduate

Ivan Franko national university of Lviv

Address: 1, Universytets`ka Str., Lviv, 79000, Ukraine

E-mail: mariya.puriy@gmail.com